

Şiirimizin Hızıyla Yolculuğu

Mehmet ÖZTUNÇ

Sezai Karakoç, en önemli kitapları arasında yer alan *Diriliş Neslinin Amentüsü*'ne şu sözlerle başlıyor: “Kendimin bir diriliş eri olduğuma inanıyorum. Bir Diriliş Cephesi bulunduğuna ve kendimin de o cephede bir savaş adamı olduğuma, olmam gerektiğine inanıyorum. Bu nasıl bir savaştır? Topla, tüfekte, bombayla, molotof kokteyli veya füze, nükleer silah veya gazla yapılan savaş olmaksızın önce ve öte, bir ruh savaşıdır. Ruhlar arasında olan bir savaştır. Bu savaşlarda bedenlerden, maddi vücutlardan önce ruhlar, manevi vücutları yani varoluşlar düşer, tutsak olur. Yenilgiye uğrar. Ya da tersine düşürür, tutsak eder, yenilgiye uğratar.” Karakoç, bir diğer kitabı *Edebiyat Yazıları I*'in “Kavramlar ve İlkeler” bölümdeki “Metafizik- Soyut- Diriliş Somutlaması” yazısında ise, “Çağımızda, uygarlıkların gerçek özlerini ve boyutlarını göz ardı etmeyi sanat edinenler, iki önemli kavramı, uygarlıkta temel olan iki kavramı da tersyüz ettiler; bunlardan birincisi “metafizik”, ikincisi “soyut” kavramıdır.” der ve aynı yazıdaki şu sözlerle sanatçının rolüne dikkatleri çeker, “Sanatçı, işi, Tanrı'nın yaratışını taklide yeltenme cinsinden bir işi olmakla birlikte, O'nun gibi yoktan varedici değildir elbet. Onun işi, yaratıştan bir yaratış çıkarmak, varlıklardan yeni bir varlık, var olanlardan yeni bir varolan türetmektir.” Bu iki bölümü, şiirine “diriliş” misyonu yüklemiş en büyük şairimiz Sezai Karakoç'un düşün dünyasına tanıklık etmek, şiirini çözümlerken anlam anahtarı olması düşüncesiyle alıntılادم. Çünkü *Hızıyla Kırk Saat* adlı kitabın ikinci bölümünü yorumlarken bu iki alıntı üzerinden değerlendirmeler yapmaya çalışacağım. Önce şiir:

“Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz
Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz
Kadının üstün olduğu ama mutlu olmadığı
Günlere geldim bunu bana öğretmediniz
Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim
Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
Bunu bana öğretmediniz

Doğumunun 80. Yılında Sezai Karakoç'un Şiiri

Kardeşim İbrahim bana mermer putları
 Nasıl devireceğimi öğretmişti
 Ben de gün geçmez ki birini patlatmıyayım
 Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini
 nasıl sileceğimi öğretmediniz
 Bir kentten daha geçtim
 Buğdayları yakıyorlardı
 Yedikleri pirinçti
 Birbirlerine açılan borular gibi üflüyorlardı
 Sonra birbirlerinden borular gibi çıkıyorlardı
 Pirinçler gibi çoğalıyorlardı
 Atlarını yalnız atlarını cana yakın buldum
 Öpüp çıktım gittim yelelerini”

Kanımcı bu bölüm *Hızır ile Kırk Saat*'in özeti niteliğindedir. Çünkü bu şiir, kitap boyunca karşımıza çıkan bütün şiirlerin özelliklerini kendi içinde barındırıyor. Önce “Hızır” imgesini anımsatmak isterim. Hızır, manevi olana, soyut olana dikkatlerimizi çeken bir isimdir. Ve onun varlığı yaşamın hayatiyet bulması, zindeleşmesi anlamlarına gelir. Varlığı sadece somut olan düzeyinde algılandığı, maddenin madde ötesini bile temsil ettiği bir toplumda peygamberliğini vaaz eden Hz. Musa'nın maddi varlığından arınmış manevi libaslar içindeki Hz. Hızır'la yaptığı yolculuk, varlığın soyut veçhelerine tanıklık etmek, bakışlarımızın eşyanın perde arkasındaki hikmete açmak anlamında çok önemlidir. Sezai Karakoç da sekizinci bölümde, “[...]Denizi kirazlarda ara/ Ölümle kirazlar arasında/Köpekle karyola arasında/Bardakla araba arasında/Bir ilgi kur/Mağazalarda çekilen kuralarda/Yamyamın ülküsünde/Kabakulakta/Bile bir bilgi ara [...]” diyor. Karakoç, “bir ilgi kur” derken bizi, hikmeti görmeye davet ediyor. Kitabın dikkatleri çeken bir başka özelliği ise ilk dört şiirde karşımıza çıkmayan Hızır'ın ancak beşinci şiirde okurun karşısına çıkması. “Ben Hızır... gün... falan saatta... yerde” Sanki şair bu dört bölüm boyunca Hızır'a doğru yürümüş ve bu yürüyüşün karşılığını beşinci bölümde Hızır'la karşılaşmak şeklinde almıştır.

Bu şiirin üç bölüm biçiminde okunabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü şiir, aynı sav etrafında örgülense de aynı anlamın üç ayrı tonda görüldüğü bölümlerden oluşmaktadır. Kendisini, “Bir diriliş eri olarak gören” Karakoç, henüz ilk dizede, “Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz” seslenişi ile birinci bölümde hem hocalara inceden inceye sitem etmekte hem de “bunu bana öğretmediniz” ifadesiyle o öğretilmeyen şeyi edindiğini de söylemektedir. Bu öğretilmeyen şey, hayatın her alanında, dünyanın çağrısı karşısında âdeta şairi koruyacak olan bilgidir aynı zamanda. Bu şeyin eksikliği “kesik dansın” cazibesi karşısında şairi çaresiz bırakmıştır. Şair, “kesik dans” ifadesiyle aslında sözü “kadına” getirmek istemektedir. Çünkü şiir hemen sonra, “Kadının üstün

olduğu ama mutlu olmadığı” dizesiyle devam eder. Günün kadına verdiği “üstünlük” duygusunun “mutluluktan” yoksun olduğunu söyleyen şair, sözü yine “yeşil sarıklı ulu hocalara” yöneltir ve “Günlere geldim bunu bana öğretmediniz” dizesiyle sürdürür. Üstünlük duygusunu mutlulukla donatacak olanlar da “yeşil sarıklı ulu hocalardır.” Şair, yönetecek “hükümdarı” belirleme gücünün insanı o hükümdarın zulmünden koruyamadığını söyleyerek eleştirilerini yönetim biçimi düzeyinde sürdürür. Karakoç’un tam da bu noktada tercih ettiği “hükümdar” sözcüğü ilginçtir. Çünkü hükümdar, hükümdarlığı için halka yalvarmaz. Ama şiirde, hükümdarlığı için yalvaran bir hükümdar imgesiyle karşılaşırız. Verilen oylarla yönetime ortak olduğu yanlışsaması aslında sadece “eşsiz zulümlerin” maskesi, perdesi hükmündedir. Şair, burada bir öneri sunmamış olsa da kanımca üst metin, bu öneriyi içinde barındırıyor. “İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler/ Bunu bana öğretmediniz” Yer, varlığın yaşam bulduğu, üzerinde filizlendiği zemindir. Hatta insan bile topraktan yani yerden yaratılmıştır. Havada uçmakla meşgul olan ama yerde ölen bir edim, hayatta dahası insanda bir karşılık bulamaz. Şairin, “yeşil sarıklı ulu hocalara” yönelttiği en sert eleştiri bu dizelerdedir. Bu dizeler bir bakıma Karakoç’un metafizik anlayışının da güçlü bir örneğidir. Dönemin metafizik iddiası bizatihi metafiziğin reddine karşılık gelirken Karakoç, “yer” sözcüğü ile metafizik kelimesine Hızır’ın rengini yani yeşili çalmıştır.

İkinci bölümde ise Hz. İbrahim hatırlatılır. Hızırîyetin devamı gibi İbrahimiyyet de devam etmektedir, edecektir de. Ama şair, Hızır ile buluşmadan önce kendisine İbrahimi bir misyonu hatırlatır. “[...] *Kardeşim İbrahim bana mermer putları/Nasıl devireceğimi öğretmişti/Ben de gün geçmez ki birini patlatmıyayım/ Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini/nasıl sileceğimi öğretmediniz [...]*” Hz. İbrahim, mermer putların nasıl devrileceği ilmini, eylemini öğreten kişidir. Ama İbrahim, putları devirdikten sonra sadece gerçekleştirdi-

ği eylemle değil putu savunanlara karşı verdiği ikna edici cevapla da putların saltanatını devirmiştir. Şair, bu bilgiyi “kardeş” olduğu İbrahim’den aldığını söylese de bugünün putlarının başka türlü devrileceğini söyler. Tam da burada yeniden anabiliriz: “*Bu nasıl bir savaştır? Topla, tüfekte, bombayla, molotof kokteyli veya füze, nükleer silah veya gazla yapılan savaş olmaktan önce ve öte, bir ruh savaşıdır.*” Karakoç, savaşın fikir, sanat cephesinde sürdüğünü ima ederek asıl silinmesi gerekenin “kâğıttakiler, kelimelerdekiler ve sözlerdeki” olduğunu söyler. Ama burada da çok temel bir değer eksiktir ve bu değer, hocalar tarafından kendisine öğretilmemiştir. Bu geleneği var eden, zinde tutan en temel dinamiğin yani bugüne ve yarına ilişkin söz söyleme istidadının kalmadığını, bugünün sorunlarına çözüm, sorularına yanıt verme gücünün kaybolduğunu imlemektedir.

Şiirin üçüncü bölümü ise, “[...] Bir kentten daha geçtim/Buğdayları yakıyorlardı/Yedikleri pirinçti/ Birbirlerine açılan borular gibi üflüyorlardı/ Sonra birbirlerinden borular gibi çıkıyorlardı/Pirinçler gibi çoğalıyorlardı/Atlarını yalnız atlarını cana yakın buldum/Öpüp çıktım gittim yelelerini.” İlk bölümde sadece düşünme edimi içinde olan şair, ikinci bölümde kâğıttakilerin, kelimelerdekilerin, sözlerdeki silinmesi gerektiğini belirterek bir tür eyleme geçeceğinin haberini verirken son bölümde ise eyleme geçtiği bir zamanı hatırlatır. Ama bu eylem anında da kendisine verilen hikmetle, başka türlü tanıklıklar yapmaktadır. Şairin geçtiği şehirde, “buğday” yakılırken yenen “pirinçtir”. Buğday, temel besin olması ve kutsalla kurduğu ilişki ve temsil ettiği değer dolayısıyla pirinçten daha kıymetlidir. Şair, buğday yakılırken pirincin yenmesini şaşkınlık kipi ile ifade eder. Buğdayın yetiştiği yerle pirincin yetiştiği yer arasındaki ayrıma da dikkatler çekilmelidir. Çünkü pirinç, sulu, bataklık alanlarda yetişirken, buğday temiz ve bereketli toprak üzerinde göverir. Şair pirinç imgesini, insan üzerinden okur ve geçtiği kentin insanların bataklıkta çoğaldığını söyler. Bu şehir, şairin kalacağı, duracağı şehir değildir. Orada yalnız atlarını cana yakın bulması boşuna değildir. Çünkü kendisini geçtiği kentten uzaklaştıracak olan yalnızca bu atlardır. Şair, uzaklaşabilme ihtimali sundukları için teşekkür etmek istercesine atların yelelerini öper ve oradan uzaklaşır.

Hazreti Musa, Hazreti Hızır’a kendisiyle yolculuk yapmak istediğini söylediğinde Hz. Hızır, Hz. Musa’ya kendisiyle yolculuk yapmaya takat yetiremeyeceğini söyler. Ama Hz. Musa ısrar edince yolculuk başlar. Yolculuklarında üç ilginç olay gerçekleşecektir. Hz. Musa’ya üç kez soru sorma hakkı verilmiştir. Kendisine tanınan üç kez soru sorma hakkını kullanan Hz. Musa’nın Hz. Hızır’la olan yolculuğu biter ama yolculuğun sonunda Hz. Hızır’ın yaptığı açıklamalar, varlığın arka planını, hikmeti de gösterir. Aslında Hızır’ın verdiği hikmet anahtarları şairin geçtiği kentte yaptığı gözlemlerin de anahtarlarıdır. Karakoç’un yazımın başında alıntılıadığım sözünü anımsatmak isterim: “Çağ-

mızda, uygarlıkların gerçek özlerini ve boyutlarını göz ardı etmeyi sanat edenler, iki önemli kavramı, uygarlıkta temel olan iki kavramı da tersyüz ettiler; bunlardan birincisi “metafizik”, ikincisi “soyut” kavramıdır.”

Hızır’ın karakteri, niteliği şiiri, sadece biçimsel olarak değil anlamsal olarak da belirlemiştir. Hızır’ın mekân ve zamana daha az kayıtlı olması, Hızırla Kırk Saat’in de daha geniş adımlarla mekânda, zamanda dolaşmasına olanak sağlamıştır. Hızır, âdeta kendi varlığının karakteriyle bu şiiri mayalamıştır. Batı, Doğu, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Cebrail, çöl, ay, Çin Seddi, *Kur’an*, taş yazıtlar... şiirin mekânı kadar zamanının da genişliğini gösteriyor.

Karakoç, “Hatıralar”da, kitabın ortaya çıkış ve yazılış öyküsünü şu sözlerle aktarır: “Mayıs, haziran aylarında (1967) akşamüzerleri Yenikapı’ya iniyor, deniz kenarındaki kahvelerde Hızırla Kırk Saat’i yazıyordum. Sanki denizle mülakat yapıyordum da şiir bu mülakatın notlarıydı. İki ay içinde aşağı yukarı 40 gün kadar deniz kenarına inip şiiri bölüm bölüm yazdım. Tabii ki ikindiden sonra gidiyor, akşam dönüyordum... Her gidişimde net bir saat yazmış olduğumu kabul edersek kitap için kırk saatlik net bir çalışma olmuş demektir. Kitabın ismi de bir nevi bu oluşuma uygunluk göstererek Hızırla Kırk Saat oldu.”

Karakoç bu yolculuğa şair kimliğiyle bizzat kendisi çıkmış gibidir. “Kırklar yediler geldiler/ Beni alıp götürdüler/Birçok yeri gezdirdiler/ Sonra geri getirdiler.” Turan Karataş, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç* adlı değerli çalışmasında, der ki: “[...] Hızır öndedir, kılavuzdur ve sanki hep o konuşmaktadır. Ama şairi kuşatan, esir alan bir rehberlik değildir Hızır’inkisi. Zaman zaman da şair öne çıkar. Bir kendisi konuşur bir Hızır. Bütünleşmiş, iç içe geçmiş iki varlık gibidir şairle Hızır.”

Hızırla Kırk Saat aslında şiirimizin Hızır’la yolculuk yapmaya ne kadar gereksinimi olduğunu gösteriyor. Çünkü Hızır’dan alınacak görklü nazarla şiir, asli gözünü kuşanabilir, varlığın ve eşyanın perde arkasına nüfuz edebilir. Hızır’ın mayaladığı söz, ledün âleminin rehberi, kılavuzudur da. Sezai Karakoç, *Hızırla Kırk Saat*’te şiirimizi Hızıriyetin duru suyu ile yumuş, geleneği anımsattığı gibi geleceği de işaret etmiştir.